

RE: Project „Co-ordination of the social security systems facing free movement of workers: Contribution by EFFAT to developing a co-ordination between institutions providing social security as well as improving the information flow in the agricultural sector” (VS/2011/0370)

В изпълнение на ангажиментите си на партньор по горепосочения проект Федерацията на независимите синдикати от земеделието потърси контакт с институциите, които на национално ниво са ангажирани с приложението на Механизма за координация по Регламент № 883/2004 за координация на системите за социална сигурност, а именно: Националният осигурителен институт, Националната агенция по приходите, Националната здравно-осигурителна каса, Агенцията за социално подпомагане към Министерство на труда и социалната политика. Бе отправена покана за работна среща, на която да се дискутират въпросите, свързани с осигуреността на работещите в земеделието в контекста на свободното движение на работната сила в сектора и извън страната. Наша цел бе и да получим и обменим актуална информация по движението на информация между заинтересованите страни, занимаващи се с проблемите на социално-осигурителните права на работещите в сектора работници и фермери, което е сериозно предизвикателство в отрасъл Земеделие – в търсене и формулиране на алтернативи за справяне с пречките пред мобилността на работната сила в сектора. Нашето дълбоко разбиране и убеждение, че само чрез активиране на диалога и работата в мрежа по въпросите на социалното осигуряване на работната сила в сектора и водене на активен социален диалог по проблемите на социалната сигурност в сектора ще доведе до подобрения в националната система по социално осигуряване и ще гарантира ефикасна и пълна социална защита на работещите и заетите в сектора.

Друг подход в проучването на ситуацията бе приложен чрез провеждане на интервю с трима български граждани, които са полагали труд в селското стопанство на страни-членки на ЕС като сезонни работници и са се завърнали в страната. В хода на интервюто им бяха задавани въпроси, чрез които да се идентифицират нивото на информираност на българските граждани относно трудовите и осигурителните им права в чужбина, да се проучи потребностите от информация, има ли специфична информация, от която те имат потребност при работа в селското стопанство.

Свободното движение на българите в Единния европейски пазар – в сила от 2007 година и прилаганите прехдни мерки в някои страни-членки създават предимства и възможности, но също тъй и поставят въпроси за гарнатиране и защита на гражданските, трудовите и социални ни права. Работещите по трудови договори, самонаети, държавни служители, студенти, пенсионери, туристи и други категории граждани, които се ползват от правото си на свободно движение и пребиваване в рамките на ЕС се изправят пред редица трудни въпроси, като например: кой плаща за болнично лечение в случай на инцидент или болест по време на пътуването и престоя, какви са правата ни за пенсия при работа в чужбина, коя държава плаща обезщетенията при безработица, семейните надбавки, къде се плащат осигуровките за социално и здравно осигуряване, какви са сроковете, които да се спазват в тези случаи и пр. Отговор на тези въпроси дават общовалидните европейски разпоредби, гарантиращи ефикасна и пълна социална защита при упражняване на основните свободи в ЕС. Част от тази регулация е и Регламент 883/2004 и неговите приложения, транспонирани в българското законодателство, вкл. и в Кодекса за социално осигуряване. В персоналният обхват на регламента от 1.01.2011 г. (с влизане в сила на

Регламент 1231/2010 на Европейския парламент и на Съвета) се включват и граждани на трети държави. В материалния обхват на Регламента се уреждат законодателствата, към които се прилага – нормативните актове, уреждащи правото на обезщетения за болест, за майчинство, в т.ч. за бащинство, обезщетения за инвалидност, за старост/пенсии за осигурителен стаж и възраст, наследствени пенсии, обезщетения за трудови злополуки и професионални болести, помощи при смърт, обезщетения при безработица, предпенсионни обезщетения, семейни обезщетения. Един от най-значимите негови принципи е правото на равно третиране на гражданите, равното третиране на обезщетения, доходи, факти или събития, предотвратяване на натрупването на обезщетения, прилагане на едно единствено законодателство, задължително осигуряване в държавата, в която с еупражнява труд. Компетентните институции по прилагане на Регламента у нас са: Национална агенция по приходите, Националната здравноосигурителна каса и Националният осигурителен институт, Агенцията за социално подпомагане към Министерство на труда и социалната политика.

Синдикатите са ангажирани в процеса на прилагане на Регламента за координация на системите за социална сигурност в ЕС доколкото горепосочените предимства и предизвикателства, генерирани от свободното движение на работници са във фокуса на тяхната основна цел – защита и гарантиране правата на работещите, разпространение на информация и контрол върху спазването на правата. Конфедерацията на независимите синдикати в България има изградена специализирана експертна мрежа по трудови, социално-осигурителни и синдикални права и разрешаване на индивидуални и колективни трудови спорове, в която участва и Федерацията на независимите синдикати от земеделието, ФНСЗ. Тази мрежа служи като платформа за поддържане и повишаване на експертния потенциал на регионално, секторно и браншово ниво, за ефективни действия в процесите на колективното трудово договаряне, защита на трудови и социални права, обмен на информация, опит и експертиза. В рамките на мрежата функционира и под-мрежа на КНСБ по осигурителни права, която бе информационно обезпечена с материали относно реализацията на права при свободното движение на територията на ЕС, както и специфична информация за трудовите права на български граждани, работещи в най-популярните дестинации – Гърция, Великобритания, Австрия, Испания, Германия.

Как се прилага Регламента в сектор земеделие?

Проучвайки ситуацията на свободно движение на български граждани в ЕС ние затвърдихме убеждението си, че специална статистика на тези граждани няма, доколкото те не попадат в нито една от особените категории – моряци, работещи в международен транспорт, държавни служители и функционери, военизирани имобилизирани лица, лица в дипломатически мисии и консулства. Друг сериозен извод е, че голяма част от работещите в селското стопанство в ЕС български граждани не познават достатъчно гражданските си, трудови и социални права и приемат работа по устна договорка, на черно, без трудов договор, от което произтичат всички последици – загуба на права.

В хода на проведените интервюта стана ясно колко различен е контекста в сектора и колко важна е информираността преди напускането на страната и личната ангажираност на работещите. На въпроса «Как намерихте тази работа в чужбина?» и тримата респонденти отговорят чрез лични контакти и препоръка от приятели. Без да претендираме за представителност на тези интервюта, ще подчертаем че в процеса на търсене на работа в сектор земеделие заинтересованите граждани нямат навик да търсят официалните институции в посредничеството за работа. Когато заетостта е легална и българските работници са наети на трудови договори, техните права са признати в осигурителната система на приемащата страна, а така и след завръщането.

Драгостин (на 30г.) е работил 6 години в средно-голяма ферма за ягоди и малини в Англия по време на сезона на прибиране на реколтата по линия на т.н. «студентски бригади». Доколкото тази заетост е уредена чрез фирма –посредник, той е разполагал с работна карта, трудов договор за осем часов работен ден и всички останали реквизити в него – часова ставка, доплащане за извънреден труд, и всички осигуровки и удържки и съответно фиш за заплащането. Ползвал е европейската здравна карта. Той е доволен от институциите, защото всички негови права са признати и там и в България. Остава му да подаде искане за признаване на осигурителния му стаж от Англия в България. След завръщането си в България не работи в сферата на земеделието.

Цветелина (на 41г.) е работила в селскостопанска ферма в Испания. Отива там заради съпруга си, който работи от години също в сектора. Работи с трудов договор във ферма за портокали и е регистрирана в осигурителната система на страната. Ползва всички привилегии на осигурителната система – осигуровки за пенсия, здравни услуги и медицинска помощ. След завръщането си в страната не се занимава със земеделие, защото трудът в българското земеделие е ниско платен. Наясно е справата си и ги отстоява.

Любомир (на 44 г.) от 6 години по време на сезона на прибиране на маслините заедно със съпругата си работят в Гърция. Избират Гърция по семейни причини – там живеят техни роднини, освен това сезонната работа там се допълва идеално с друга сезонна работа в сферата на туризма в България. В Гърция и двамата работят без трудов договор – на устна договорка, но са категорични, че тази договорка се спазва от техния «работодател» - уговорената сума и добавките за извънреден труд се плащат безусловно. Разбира се, липсата на трудов договор означава липса на каквото и да било осигуряване – пенсионно и здравно. Работещите са наясно с необходимостта от европейска здравна карта и предварително (преди напускане на България) са си извадили такава, което означава, че в случай на трудова злополука или болест могат да ползват медицинска помощ в Гърция. За да притежават европейска здравна карта те са плащали в България здравни вноски в размер 8% върху минималната работна заплата за страната. На въпроса «Защо приемат работа без трудов договор и наясно ли са със всички послекедици за тях?» Любомир отговоря, че да, наясно са и че в Гърция в земеделието с договори работят едва 5-10 % . Положителното е, че след връщането си в България той продължава да се занимава със земеделие, като дребен земеделски производител той и семейството му отглежда зеленчуци.

От приведените три примера трябва отново да кажем, че работещите в селското стопанство у нас платиха най-високата социална цена в годините на прехода. В хода на икономическото реструктуриране след 1989 г. до 1989 г. след извършената ликвидация на земеделски производствени структури бяха прекратени трудовите правоотношения на над 650 хиляди наемни работници. Това означава липса на каквито и да е защитни механизми за работещите и за отпадналите от сектора.

Една нова особеност на заетостта в сектора налага по-специално внимание към работещите в него и търсене на нови механизми за социална сигурност.

Броят на заетите лица на пълен работен ден в земеделието рязко намалява. От общо заетите 751 700 лица, 394 100 са упражнявали труд на пълен работен ден, от които 343 100 са семейна работна ръка. Данните от преброяването/2010г/ показват семейната работна сила като единствена и основна заетост в производствената дейност на земеделското стопанство. След двадесет години експерименти е крайно време тази неорганизирана и неформализирана работна ръка, която най-често практикува атипични форми на заетост да придобие ясен статут в трудовите и осигурителни отношения, да бъде изведена на светло и на тези многобройни групи от самонаети, семейна работна ръка и пр. чрез включването им в нови осигурителни схеми да бъде предоставена възможност за реализиране на права и достъп до публични услуги. Регистрираните земеделски производители и тютюнопроизводители са както следва: земеделски производители - 91542 души, тютюнопроизводители - 37 000 души. От тях осигуряващи се за всички социални рискове без трудова злополука и професионална болест и безработица са само 14 280 души. (Отчет 2010г., Бюджет ДОО)

Регистрирани земеделски производители и тютюнопроизводители, които се осигуряват само за пенсия са 21 570 души.

От общо 128 542 регистрирани земеделски и тютюнопроизводители съгласно наредбите, за пенсия се осигуряват едва 35 850 души (2010г.).

Трудът на сезонните работници в сектора възлиза на 24 хиляди годишни работни единици, равняващи се на 24 000 заети на пълен работен ден.

По данни на официалната статистика наети по трудов договор – регистрирана заетост в селско, горско и рибно стопанство са 58 948, от тях в обществения сектор са 12 744 души, а в частния сектор са 46 204 души. Според преброяване, проведено през 2010 г. наетата платена работна ръка в сектора е 54 300 души, по данни от регистъра на НОИ към 20.06.2011 г. с деклариран осигурителен доход по основни икономически дейности и квалификационни групи професии I-IV, 2011г. са 53 955 души.

Най уязвимите групи в отрасъла относно социалната защита при безработица са **сезонните работници и самонаетите** в земеделските стопанства – земеделски производители и тютюнопроизводители.

Сезонните работници, наети по трудов договор в голямата си част имат предварително участие в осигурителната схема за безработица и могат да удовлетворят изискванията за право на парични обезщетения. Но, по принцип, режимът за достъп до осигурителни права е най-рестриктивен именно спрямо сезонни работници, независимо в кой отрасъл са заети.

Темата за социалната сигурност в условията на гъвкав пазар на труда отдавна е в центъра на вниманието на Федерацията на независимите синдикати от земеделието. Най уязвимите групи в отрасъла относно социалната защита са **сезонните работници и самонаетите** в земеделските стопанства – земеделски производители и тютюнопроизводители. Това налага специално внимание към тези категории работещи и търсене на нови механизми за социална сигурност. Нашето законодателство е лишено от норми, които регулират правата при сезонна и друга краткотрайна заетост В качеството си на социален партньор и представител на трудовите права и интереси на работниците и служителите от отрасъл „Земеделие“, многократно и мотивирано

години наред настояваме за преразглеждане осигурителния режим на сезонните работници за риска „безработица“, относно референтния срок на достъп, който е различен в различните страни от ЕС.

Специална секторна схема за осигуряване при безработица, както сезонни работници, така и самонаети от отрасъла е възможна защитна конструкция, която би осигурила повече сигурност и социална защита за около една пета от работещото население в България, компактно заето в сектор, които произвежда обществени блага, свързани с продоволствието на населението и е от стратегическо значение както за България, така и за Европа.

ФНСЗ постави следните въпроси пред НСОК във връзка с разяснения (за начините за взаимно признаване на придобити здравноосигурителни права при свободно движение в рамките на ЕС) в следните аспекти:

1. Има ли разлики в режима на здравно осигуряване за работници в селското стопанство, за фермери/самоосигуряващи се и за сезонни работници?

2. Коя е институцията, която предоставя ползването на здравноосигурителните права при работа в друга страна-членка? Какви рискове се покриват при преминаване/движение от страна в страна?

3. Следи ли се ползването на здравноосигурителни права на български работници, полагащи труд в друга страна-членка и как се избягва двойно плащане на здравни осигуровки - в страната на полагане на труд и в страната на произход? Този въпрос е в контекста на завърнали се сезонни работници от селското стопанство, които трябва да могат да пренасят права от страна в страна.

4. Има ли някакви конкретни предложения (които са изведени от Вашата практика), които бихме дали от страна на България, с цел преодоляване на пропуски, затруднения, които са в ущърб на ползване на права на български граждани и облекчаване на координацията между социалноосигурителните системи? Много от българските граждани, като се завърнат в страната не знаят къде да се обърнат и как да докажат, че са били изрядни в задълженията си към системата.

Жермена Въткова, Директор на дирекция „ЕВКССС“ НЗОК отговаря на поставените въпроси до обхвата, който е в компетенциите НЗОК.

1. В една част от държавите членки на ЕС съществува специфично здравно осигуряване за земеделските работници, което е отделно от здравното осигуряване на останалите категории граждани. Такова осигуряване, доколкото съм запозната, съществува в Германия (над 270 осигурителни фонда на професионален и териториален принцип), Белгия, Австрия, Полша, Франция, Великобритания... Не съм съвсем сигурна дали изброяването на държавите е изчерпателно, тъй като НЗОК като институция не събира здравни вноски и не се интересува от начина на формиране на здравния статус (в България той е от компетенциите на НАП) в ЕС. Както е известно, НЗОК заплаща (разходва набраните вноски) на своите договорни партньори за предоставена и отчетена здравна помощ, влизаща в основния ѝ пакет от дейности.

2. Европейското законодателство разпорежда, че здравното осигуряване се осъществява в държавата, в която лицето легално работи или живее, независимо от неговото гражданство. В този смисъл, когато един гражданин легално работи в друга държава от ЕС, той подлежи на социално и здравно осигуряване в нея и компетентна здравноосигурителна институция се явява институцията (или една от институциите) в същата държава.

3. Права сте, че европейското законодателство не допуска двойното осигуряване, но в България този процес следва да се наблюдава от Националната агенция за приходите, която е институцията за определяне на приложимото осигурително законодателство. Що се отнася до сезонните работници – те би следвало да представят в съответната териториална дирекция на НАП формуляр за

завършените чужди осигурителни периоди (E104 или новият S041), който се издава от осигурителната институция в другата държава. Така се гарантира непрекъснатостта на правата.

4. По отношение на предложението Ви за поставяне на конкретни въпроси – НЗОК изпълнява две основни функции в ЕС:

- Компетентна здравноосигурителна институция на осигурени по българското законодателство граждани;
- Орган за връзка с осигурителните институции в държавите от ЕС, ЕИП и Швейцария.

В горните си две качества НЗОК работи вече шеста година и имаме създадени контакти и практики, които ни позволяват за общуваме директно както с институциите и гражданите от другите държави на ЕС, така и с Административната комисия за координация на системите за социална сигурност АК и нейните структури.

В момента всички осигурителни институции в ЕС се подготвяме за въвеждане на електронен обмен на данни за социалната сигурност и за транспониране на директивата за свободно предоставяне на здравни услуги.

Благодаря Ви за предложението да поставите теми за обсъждане от наше име, но към момента нямам такива.

Евгения Табакова, експерт в Дирекция Европейски регламенти и международни споразумения в НОИ, отговаря на поставените от ФНСЗ въпроси:

1. *Коя е институцията, която предоставя ползването на осигурителните права при работа в друга страна-членка? Какви рискове се покриват при преминаване/движение от страна в страна?*

За Република България:

- по отношение на паричните обезщетения за болест, майчинство (бащинство), безработица, трудови злополуки и професионални болест, както и пенсиите - Националният осигурителен институт;
- по отношение на обезщетенията в натура - Националната здравноосигурителна каса; Агенцията за хора с увреждания и Министерство на здравеопазването;
- по отношение на приложимото законодателство - Националната агенция по приходите;
- по отношение на семейните обезщетения - Агенция за социално подпомагане.
- По отношение на другите държави-членки компетентните институции могат да бъдат намерени на адрес: http://ec.europa.eu/employment_social/social-security-directory/mainIndex.seam?langId=bg&cid=25172

2. *Следи ли се ползването на осигурителни права на български работници, полагащи труд в друга страна-членка и как се избягва двойно плащане на осигуровки - в страната на полагане на труд и в страната на произход? Този въпрос е в контекста на завърнали се сезонни работници от селското стопанство, които трябва да могат да пренасят права от страна в страна.*

Ползването на осигурителни права в друга държава се следи при размяната на формулярите, преносимите документи и структурираните електронни документи между компетентните институции, когато лицето кандидатства за отпускането на парични обезщетения по българското законодателство. По отношение на избягване на двойното плащане на осигуровки, компетентна институция е **Националната агенция по приходите, която разменя съответните формуляри.**

3. *Има ли някакви конкретни предложения (които са изведени от Вашата практика), които бихме дали от страна на България, с цел преодоляване на пропуски, затруднения, които са в ущърб на ползване на права на български граждани и облекчаване на координацията между социалноосигурителните*

ФЕДЕРАЦИЯ НА НЕЗАВИСИМИТЕ СИНДИКАТИ ОТ ЗЕМЕДЕЛИЕТО

София 1606, ул. "Владайска" № 29, тел.: 02 952 15 40; 02 952 11 33
факс: 02 952 25 03, e-mail: fnszbg@gmail.com, website: www.fnsz.org

системи. Много от българските граждани, като се завърнат в страната не знаят къде да се обърнат и как да докажат, че са били изрядни в задълженията си към системата.

Координацията между социалноосигурителните схеми ще се подобри след въвеждането на електронния обмен на данни между институциите на държавите-членки, което е предвидено да започне на 1 май 2014 г. Провеждането на информационна кампания по отношение на координацията на права би подобрило към настоящия момент затрудненията на гражданите.

Доколкото Националната агенция по приходите е отговорна за събиране на приходи (в това число и здравните и социалноосигурителните вноски) от гражданите и за целите на нашето проучване, ФНСЗ отправи към НАП молба за предоставяне на информация и разяснения (за начините за взаимно признаване на придобити здравноосигурителни права при свободно движение в рамките на ЕС) в следните аспекти:

1. Има ли информация/статистика за това колко български граждани, упражнили правото си на свободно движение в ЕС и работили в чужбина в сектор Земеделие се осигуряват навън и след това правата им са пренесени и в България?
2. Следи ли се ползването на здравноосигурителни и социалноосигурителни права на български работници, полагащи труд в друга страна-членка и как се избягва двойно плащане на здравни осигуровки - в страната на полагане на труд и в страната на произход?
3. Има ли някакви конкретни предложения (които са изведени от Вашата практика), които бихме дали от страна на България, с цел преодоляване на пропуски, затруднения, които са в ущърб на ползване на права на български граждани и облекчаване на координацията между социалноосигурителните системи.

От страна на НАП все още нямаме обратна връзка.

*Прилагаме **Работна таблица** с отделните аспекти в задължителното социално и здравно осигуряване, което ще бе в основата на дискусиата.*